

F. MESTRE & P. GÓMEZ (edd.), *Lucian of Samosata. Greek writer and Roman citizen*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2010, ISBN 978-84-475-3406-7.

Les editores, Francesca Mestre i Pilar Gómez, han tingut a la seua cura la publicació de les actes del col·loqui internacional amb el títol del present volum, com a part de les activitats del grup de recerca *Graecia Capta*. Amb l'organització que ja s'havia aplicat al col·loqui, els articles formen dues parts, la dedicada a l'autor i la dedicada al ciutadà. Tanmateix, literatura i estètica, d'una banda, i sociologia i ideologia, d'una altra, s'entrecreuen sovint, com tindrem ocasió de comprovar.

Les contribucions s'obren amb la de Carles Miralles, «Del meu tracte amb Llucià» (pp. 19-25 i 27-34), que fa de pòrtic a un dels eixos vertebradors del recull, la vinculació dels estudis sobre Llucià amb la universitat de Barcelona. S'inicia tot seguit la primera part del volum, dedicada al Llucià escriptor, amb el treball de Mauro Bonazzi, «Luciano e lo scetticismo del suo tempo» (pp. 37-48), que cerca d'arreglar Llucià dins el pensament escèptic de l'època, per la qual cosa troba un eficaç desllorigador al passatge de Galè on parla d'un escepticisme radical, barroer,¹ al qual s'oposaria l'escepticisme il·lustrat del nostre autor; aquesta opció sembla més adient que no la de considerar Llucià un escèptic *passiu*, que més aviat es desentèn del conflicte teòric. Jesús Carruesco & Montserrat Reig, «Fontenelle i els *Nous Diàlegs dels Morts*: unes *Vides paral·leles* a la manera de Llucià?» (pp. 49-61), tracten un tema, el de la recepció de Llucià, que ha atret força investigadors als temps recents.² El traductor-adaptador, Fontenelle, s'uneix a un egregi nombre de traductors —Giovanni Aurispa, Erasme, Joan-Lluís Vives i Thomas More—. El treball interessa també tant pel que fa a la teoria de la traducció com en relació amb l'estètica de l'Edat Moderna. Baudouin Descharneux, «Lucien doit-il être rangé dans la boîte des philosophes sceptiques?» (pp. 63-71), coincideix amb la qüestió tractada per Bonazzi, de bo i manera que tots dos

¹ Gal. *Diff. puls.* VIII 711, 3.

² T. Whitmarsh, «Lucian, Bakhtin, and the Pragmatics of Reception», en C. Martindale & R.F. Thomas (edd.), *Classics and the Uses of Reception*, Oxford 2006, 104-115; C. Ligota & L. Panizza (edd.), *Lucian of Samosata Vivus et Redivivus*, Londres & Torí 2007.

estudis es complementen força, tot i que Descharneux opta per suggerir que no és factible la determinació d'un compromís de Lluccià amb cap escola concreta. Manuela García Valdés, «Luciano: diálogo y compromiso intelectual» (pp. 73-86), fa un repàs a alguns dels temes llucianescos, especialment els de caire social, i remarca com l'autor no defugeix de prendre partit, de manera reiterada, per aquelles causes que li semblen de justícia. Isabelle Gassinio, «Par-delà toutes les frontières: le *pseudos* dans les *Histoires vraies* de Lucien» (pp. 87-98), examina l'explotació de l'antinòmia de la veritat en totes les seues facetes —la metonímia, la hipèrbole, la paròdia, la sublimació...—, com un exemple del poder de la literatura per redimensionar la realitat, sense caure tanmateix en la temptació de *l'art pour l'art*. Pilar Gómez & Montserrat Jufresa, «Lluccià a taula: aliments i simposi» (pp. 99-113), analitzen mitjançant *El Banquet, o els làpites*, i encara molts altres textos, la mixtificació llucianesca de filosofia i comèdia, precisament a una obra on trobem alguns dels grans motius de la μέση i la véα: l'escarni dels filòsofs, els prometatges i esponsalles i els banquets, camp d'acció dels paràsits i els golafres. Orestis Karavàs, «Luciano, los cristianos y Jesucristo» (pp. 115-120), estudia la relació entre el nostre autor i el cristianisme, que coneixia mitjançant diversos procediments, entre els quals la lectura de part del corpus neotestamentari. Karen Ni-Mheallaigh, «The game of the name: onymity and the contract of reading Lucian» (pp. 121-132), estudia l'ús de l'onomàstica a Lluccià, com una eina, aquesta de naturalesa metalingüística, per manipular novament la realitat i la ficció. Tim Whitmarsh, «The metamorphoses of the Ass» (pp. 133-141), parteix d'aquest opuscle, considerat apòcrif, per tal de fer una anàlisi de la superposició de veus —autor, narrador, *persona loquens*—, en una línia compartida amb l'article precedent.

A partir d'aquí s'inicia la segona part del volum, dedicada al Lluccià ciutadà, oberta amb la contribució d'Alain Billault, «Lucien, Lucius Verus et Marc Aurèle» (pp. 145-159), el qual ens mostra la disponibilitat —amb escasses concessions a la rebel·lia— del nostre autor a cercar el patronatge del poder polític, almenys a una determinada època de la seua trajectòria. Catherine Darbo-Peschanski, «L'histoire d'un citoyen romain de langue grecque» (pp. 161-168), aborda la definició dels conceptes συγγράφειν i ιστορία, ambivalents tots dos a l'època de Lluccià, i la resposta que el de Samòsata dóna a aquesta ambigüitat. Javier Gómez Espelosín,

«Luciano y el viaje de una estrategia discursiva» (pp. 169-182), nota les constants del recurs llucianesc al viatge com a solució narrativa, per bé que aplicant-la d'una manera selectiva i sense fer-ne una eina habitual. David Konstan, «Anacharsis the Roman, or reality *vs.* play» (pp. 183-189), pren com a tema un de ben testimoniats dins la cultura grega, el de les funcions de l'esport, i on Lluccià, com si fes allò que ara hom anomena 'periodisme d'investigació', recorre a una ben autoritzada polifonia de veus crítiques. Alain Martin, «Lucien et l'Égypte» (pp. 191-201), ens regala un documentat assaig, tot i la seua brevetat, sobre l'originalitat i el verisme de la descripció llucianesca de la realitat egípcia. Francesca Mestre & Eulàlia Vintrolà, «Lucien ne sait pas dire bonjour...» (pp. 203-215), tracten la relació entre llatí i grec a partir del *Pro lapsu inter salutandum*, complementat amb altres textos de Lluccià on s'aprecia la interferència lingüística. Bruno Rochette, «La problématique des langues étrangères dans les opuscules de Lucien et la conscience linguistique des grecs» (pp. 217-233), examina les referències de Lluccià a la diversitat lingüística, que presenta amb detall i sense prejudicis en tant que membre ell mateix d'una comunitat al·lohel·lènica.

El volum es clou amb l'article de Lluís Gonzàlez Julià & Laia Bofill Torres, «Edicions conservades al fons antic de la BUB» (pp. 237-250), com a testimoniatge de la riquesa de la tradició de Lluccià. Es posa així el contrapunt ideal a les pàgines de Carles Miralles amb què es donava inici al llibre.

La riquesa del volum i la profunditat dels estudis no impedeix que els temes de la recerca fluctuïn més enllà de la delimitació de les dues parts de l'obra. L'article de Gómez Espelosín, per exemple, sembla respondre més a la mecànica de la composició literària que no a la de l'anàlisi ideològica i social. En altres casos plantejaríem alternatives a algunes assercions que no ens semblen convincents. Així, no estem gaire segurs de l'oposició que Konstan estableix entre l'esport a l'època imperial —*late Hellenic*, en diu— i el de la societat clàssica: testimoni del nostre reguard és, per exemple, Pausànies, que ens informa a bastament de determinats aspectes de l'esport grec que no difereixen gaire dels dels espectacles a la romana.³ Tampoc no sembla ni clar ni real el su-

---

³ Vegeu a tall d'exemple Pausànies, *Descripció de Grècia* VIII 40, 2-5.

posat *bilinguisme gréco-latin* (Rochette, pàg. 217), tan històric com ho seria el bilingüisme franco-alemany dels respectius estats.⁴ El mateix escepticisme ens inspira aquest ‘grec dels romans’ de Dupont & Valette-Cagnac, que es deu a una proposta de Frédérique Biville, i que recorda també un altre dialecte fantasma, el grec dels hebreus.⁵ Al costat d’aquestes observacions, el llistat de les teories i opinions que fem nostres seria inabastable per als límits d’una ressenya. Saludem, doncs, l’avinentesa i el profit d’aquest *Lucian of Samosata. Greek writer and Roman citizen*, ahora que esperem venidores publicacions del grup *Graecia Capta*.—JORDI REDONDO. *Universitat de València*.

---

⁴ Sobre el caràcter oficial del grec a l’imperi oriental, vegeu el clàssic article de G. Dagron, «Aux origines de la civilisation byzantine: langue de culture et langue d’état», *Revue historique* 241, 1969, 23-56 (= *La romanité chrétienne en Orient: héritages et mutations III*, Aldershot 1984, 23-56).

⁵ F. Dupont, E. Valette-Cagnac & C. Auvray-Assayas, *Façons de parler grec à Rome*, Paris 2005, F. Biville, «Grec des romains ou latin des grecs? Ambigüité de quelques processus néologiques dans la koiné», en C. Brixhe (ed.), *La koiné grecque antique III. Une langue introuvable?*, Nancy 1993, 129-140. Vegeu també M. Dubuisson, *Le latin de Polybe: Les implications historiques d’un cas de bilinguisme*, Paris 1985; J.S. Ward, «Roman Greek: Latinisms in the Greek of Flavius Josephus», *CQ* 57, 2007, 632-647. Sobre el presumpte ‘grec dels hebreus’, vegeu T.E. Evans, *Verbal Syntax in the Greek Pentateuch. Natural Greek Usage and Hebrew Interference*, Oxford 2001, pàg. 4; C.H. George, «Jewish and Christian Greek», en E.J. Bakker (ed.), *A Companion to the Ancient Greek Language*, Oxford 2010, 267-280, pàg. 279: *The language of the Septuagint and the New Testament does not represent a special dialect of Jewish-Christian Greek altogether cut off from the regular development of Koine, nor it is completely free from Semitic influence. Instead, as one would expect of writings produced in Hellenistic Alexandria and Roman Palestine, it reflects both the broader evolution of the Greek language as a whole and the more specific influence of the Semitic milieu in which it arose.*